

Framsidan

3/03

Aktuellt magasin från Regionbibliotek Västra Götaland

BIBLIOTEKSUTVECKLING

Taket på först!

Är det så man ska bygga en ny statlig bibliotekspolitik?

Är det på efterkälken Sverige åker? är den provocerande titeln på en bok av Bjarne Stenquist, som publicerades i år. I den argumenteras för att staten ska ta initiativ till en nationell samling när det gäller biblioteks- och informationsfrågor.

Gunnel Stenqvist (som på intet vis är släkt med Bjarne), arbetar på uppdrag av utbildningsdepartementet med att se över Kungl. biblioteket. Även om Gunnel Stenqvists uppdrag primärt är att utreda KB:s roll och funktioner, finns i hennes direktiv uppmaningen att se på KB:s förhållande till och samarbete med andra bibliotek, exempelvis folkbibliotek och landstingsbibliotek.

Debattboken och den väntade KB-utredningen har satt fart på en nygammal debatt om behovet av en nationell bibliotekspolitik.

Många från forskningsbiblioteksvärlden menar att en sådan redan finns i bibliotekslagen medan andra från folkbibliotekssektorn menar att lagen är ett skelett till en bibliotekspolitik som måste utökas med innehåll och nya stödjande funktioner eller institutioner. Behovet av nyordning inom bibliotekssektorn beror främst på att den tekniska utvecklingen skapat nya möjlighe-

ter inom området. Tekniken ritar om bibliotekslandskapet och avslöjar att vi har skapat parallella biblioteksstrukturer i landet; en för universitet och forskning och en för folkbildning.

Och när fortbildning, ett livslångt lärande och kompetensutveckling i yrkesrollen blir möjlig att utföra med distansundervisningsmetoder varhelst i landet man befinner sig så börjar folkbiblioteksbesökaren att ställa samma krav på sitt folkbibliotek som hon redan tidigare ställt på sitt universitets- och forskningsbibliotek.

Så avslöjas att de informationsresurser som är självklara för studenter som är inskrivna vid högskola eller universitet inte är tillgängliga för alla oss andra som nyttjar folk- och skolbibliotek för vår informationsförsörjning.

På många håll i världen skapas i dag hybridbibliotek där uppgifter om de traditionella boksamlingarna integreras med ljud- och bildmedier och där allt är sökbart oberoende av tid och rum. Redan i dag kan man hemifrån sin dator beställa böcker, leta i katalogen eller ställa frågor till bibliotekarien. 24-timmarsbiblioteket hägrar runt knuten. Vad händer med det lokala biblioteket när de tjänster man tidigare

måste ta sig till biblioteken för att klara av, nu kan skötas hemifrån?

En ny bibliotekspolitik som ska stödja utvecklingen i hela landet måste vara nationell, inte statlig. Kommunerna står för mer än 90% av de medel som går till folk- och skolbibliotek och därför måste en nationell bibliotekspolitik ta sin utgångspunkt i de behov som kan finnas i Bengtsfors, Luleå och Bromölla.

I folkbiblioteket möts utbildningspolitiken, kulturpolitiken och informationspolitiken. En överbyggnad behövs också, på regional och statlig nivå men bygget måste börja underifrån. När man läser direktiven till KB-utredaren slås man av det centralistiska perspektivet.

Vi får hoppas att denna utredning kan mötas och kompletteras av en annan där utgångspunkten är ett nytt biblioteksbygge som startar från grunden. När grunden är klar och huskroppen färdigbyggd, först då kan det bli aktuellt att lägga på taket.

Förvaltningschef
Regionbibliotek Västra Götaland

framsidan

redaktion

ansvarig utgivare	Lena Skoglund lena.skoglund@vgregion.se
redaktör	Ann-Charlotte Hammarén ann-charlotte.hammaren@vgregion.se
redaktionsgrupp	Lena Skoglund Ann-Charlotte Hammarén Ewa Kollberg, Malin Koldenius Annelie Börjesson, Elisabeth Eriksson
bildhantering	Finn Hensner
omslagsbild	NOHABs verkstad i Trollhättan. 1922 Innovatum Bildarkiv
tryckeri	Litorapid media AB Göteborg

Regionbibliotek Västra Götaland
Förlagshuset Heurlins Plats 1
413 01 Göteborg
Tel 031-13 36 03
www.bibl.vgregion.se

innehåll

ledare – Taket på först!	
nyhet – Sverige på efterkälken?	4-5
intervju – Kunskap är makt	6
personligt – I glaskulan	7
projekt på gång – Det gäller att vässa sina kunskaper	8-9
politik – Nationell politik – behövs det?	10
konferens – Vadan och varthän..!?	11
inblick – Med katalogen i centrum	12-13
aktuellt – KB-utredningen	14-15
internet – Dynamiska länkar	16-17
krönika – Biblioteket- ett demokratiskt verktyg	18
en av oss – Ewa Kollberg	19
sista ordet	21

Sverige på efterkälken?

Bjarne Stenquist, frilansjournalist och aktuell med boken "Är det på efterkälken Sverige åker? Folkbiblioteken behöver ett nationellt uppdrag!" propagerar för en mer framsynt och fokuserad bibliotekspolitik.

Text och foto Ann-Charlotte Hammarén

I din nytkomna debattbok gör du jämförelser mellan biblioteksväsendet i Sverige och några andra europeiska länder. Vilka är dina viktigaste slutsatser?

– I Sverige har man till skillnad från en del andra europeiska länder inte tagit ett samlat grepp över folkbibliotekens roll i ett samhälle där lärande blir allt centralare, såväl för den enskilde som för samhället som en helhet. Man ska inte idyllisera situationen för folkbiblioteken i exempelvis Danmark, Holland och Finland. Men i jämförelse med dem har Sverige hamnat på efterkälken när det gäller att diskutera och utveckla biblioteksväsendet som en del av kunskapssamhället.

– Även vi behöver skapa en sammanhållen, nationell politik för att säkerställa det man i Finland kallar "medborgarens jämlika media- och informationsförsörjning".

Hur kommer det sig att Sverige hamnat på efterkälken och vad kan man göra åt det?

– På ett övergripande plan har den svenska regeringen inte utarbetat någon nationell strategi för "informations-samhället", på det sätt som skedde i mitten på 1990-talet i t.ex. Nederländerna, Finland och Danmark. I dessa länders strategier fick folkbiblioteken en liten men dock särskild plats. I Sverige kan man säga att statens

politik i första hand inriktats på att modernisera de statliga biblioteken, det vill säga universitets- och forskningsbiblioteken.

– Den bibliotekspolitik som utarbetats inom Kulturdepartementet har sett biblioteken i först hand som redskap för litteraturpolitiken. Även om spridning av böcker, och med det läsförståelse, är och även fortsättningsvis absolut ska tillhöra bibliotekens kärnverksamhet räcker det inte längre som enda målsättning.

– Hälften av besökarna kommer till folkbiblioteken av andra orsaker än att låna böcker. De kommer för att studera eller söka information. I Finland har man tagit fasta på detta för att långsiktigt säkerställa att folkbiblioteken upplevs som viktiga och relevanta. På så sätt slår man också vakt om bibliotekens kärnverksamhet; att samla och låna ut det tryckta ordet.

Du efterlyser en nationell biblioteksplan. Varför är det så viktigt?

– Det finns ett inbyggt hot i det nya kunskapssamhället; ett nytt klassamhälle är i färd att byggas utifrån tillgången till lärande miljöer och lärande nätverk. Vi måste göra allt vi kan för att motarbeta denna nya klassklyfta, och i detta arbete har folkbiblioteken en central roll.

– Det som nu står på dagordningen är en nationell politik för att trygga alla med-

borgares jämlika media- och informationsförsörjning. Idag är denna informationsförsörjning till stora delar tryggad i den akademiska världen, även om Sverige fortfarande har en bit kvar till de digitala forskningsbibliotek som finns i Finland och Danmark. Men för den stora gruppen medborgare utanför universiteten, till exempel alla läkare som börjat jobba, finns ingen säkerställd tillgång till information som behövs för att utveckla sig i yrket.

– För den majoritet av befolkningen som inte har akademiska studier bakom sig är frågan om deras moderna media- och informationsförsörjning till stor del olöst om man ser till kollektiva, offentligt utarbetade lösningar.

– På Island har staten löst det så att alla personer med en isländsk ip-adress har fri och ohämmad tillgång till 35 stora internationella databaser samt de viktigaste inhemska databaserna.

– Kostnaden för detta är ca 13 svenska kronor per år och islänning. En likartad lösning i Sverige skulle, med samma "styckekostnad" som på Island kosta ca 100 miljoner. Det är ungefär lika mycket som enbart den svenska akademiska världen i dag lägger ut på elektroniska licenser till tidskrifter och databaser.

Vilken lösning man än väljer för att trygga den enskildes informationsmöjligheter är

Bjarne Stenquist

FAKTA: FINLAND

Befolkning: 5,2 miljoner
 Invånare per kvadratkilometer: 15
 Antal kommuner: 446
 Antal kommuner med färre än 30 000 inv: 414
 Lån per capita: 19,9
 Biblioteksbesök per capita: 12
 Utgifter folkbibl.väsendet tot: 1564 miljoner SEK
 Utgifter per capita: 304 SEK

FAKTA: DANMARK

Befolkning: 5,4 miljoner
 Invånare per kvadratkilometer: 124
 Antal kommuner: 272
 Antal kommuner med färre än 30 000 inv: 232
 Lån per capita: 13,5
 Biblioteksbesök per capita: 6
 Utgifter folkbibl.väsendet tot: 2525 miljoner SEK
 Utgifter per capita: 473 SEK

FAKTA: NEDERLÄNDERNA

Befolkning: 16,1 miljoner
 Invånare per kvadratkilometer: 387
 Antal kommuner: 537
 Antal kommuner med färre än 30 000 inv: 390
 Lån per capita: 9
 Biblioteksbesök per capita: ej känt
 Utgifter folkbibl.väsendet tot: 4179 miljoner SEK
 Utgifter per capita: 265 SEK

FAKTA: SVERIGE

Befolkning: 8,9 miljoner
 Invånare per kvadratkilometer: 20
 Antal kommuner: 289
 Antal kommuner med färre än 30 000 inv: 210
 Lån per capita: 9
 Biblioteksbesök per capita: 6
 Utgifter folkbibl.väsendet tot: 2641 miljoner SEK
 Utgifter per capita: 296 SEK

folkbiblioteken ett starkt förankrat nätverk med 1100 "accesspunkter" fördelade över landets alla 289 kommuner.

– Det är självklart att staten måste skaffa sig en uppfattning om hur detta nätverk ska utvecklas. Ytterst handlar detta om vilken innebörd vi ger orden "solidaritet" och "jämlighet" i ett samhälle där lärande är den centrala aktiviteten.

– Ett steg på vägen skulle vara en kvalitetsgenomlysning av folkbiblioteken vad gäller tillgänglighet, samlingar och kompetens. Senast en stor sådan genomlysning gjordes var 1984, med 1980 års utredning av folkbiblioteksväsendet.

Vilka förutsättningar krävs?

– För att biblioteksväsendet i sin helhet ska komma till sin rätt i samhällsutvecklingen är det inte tillräckligt att enbart titta på bibliotekens roll i kunskapssamhället. Det krävs en sammanhållen politik som spänner över flera samhällssektorer. Tre nationella verktyg vars betydelse växer i kunskapssamhället är: utbildningsväsendet, biblioteksväsendet och publicservice radio och TV. Skulle vi få en kreativ samverkan mellan dessa verksamheter skulle det verkligen börja hända saker!

– I första hand behövs en gemensam förståelse mellan stat och kommun om vad biblioteken har för roll. Ska vi nå det behövs inledningsvis en politisk markering av folkbibliotekens roll. Långsiktigt behöver man vinna kommunernas hjärta och hjärna för folkbiblioteken som en nödvändig ingrediens i deras egna moderniseringsstrategier.

Vilken roll anser du att biblioteken har i kunskapssamhället?

– Övergången till kunskapssamhället innebär att fokus flyttas från maskiner och pengar till människor. För vår fortsatta utveckling är det viktigt att vi skapar optimala förhållanden för individen att förverkliga sina drömmar.

– Vi behöver en sammanhållen politik för att bryta ner barriärerna mellan den enskilda människan och hennes lärande potential. Och folkbiblioteken är ett viktigt redskap för just detta eftersom de är öppna och "icke-stigmatiserande".

Kunskap är makt

Mellan 10 och 30 miljarder skattekoronor går till forskning varje år

– kunskap som skattebetalarna allt oftare inte kan ta del av.

Resultaten publiceras som forskningsartiklar i utländska tidskrifter och artiklarna går endast att få tag på via kommersiella databaser eller krångliga och långsamma fjärrlån.

Text och foto Ann-Charlotte Hammarén

Det är ytterst odemokratiskt att den vetenskapliga produktionen inte är mer tillgänglig för allmänheten.

– Kunskap är makt! Det finns en risk att en betydande klassklyfta bildas om man inte inser vikten av lättillgänglig information. Dessutom krävs, för att vara konkurrenskraftiga gentemot omvärlden, tillgång till kunskap såväl ur student- som näringslivsperspektiv.

Mats Ericson, professor i arbetsvetenskap vid KTH och generaldirektör för Mynligheten för Sveriges nätuniversitet, propagerar för vikten av att tillgängliggöra vetenskaplig forskning. För att komma till rätta med problemet anser Mats Ericson att samtliga offentliga bibliotek inklusive folkbiblioteken måste få väsentligt bättre tillgång till de kommersiella databaserna och elektroniska tidskrifterna.

– Det kostar staten redan idag mellan 100-150 miljoner att få tillgång till de internationella elektroniska databaserna och forskningstidskrifterna. Dessa upphandlas dock till största del av varje enskild myndighet och lärosäte, med alltför liten samordning. Förmodligen skulle Sverige vid en enda gemensam upphandling för alla offentliga biblioteks räkning kunna ge allmänheten bättre möjlighet att via till exempel folkbiblioteken ta del av den vetenskapliga forskningen utan särskilt stora extra pengar.

– Det är välinvesterade medel om man betänker att kunskap är ett lands viktigaste tillgång. 98 % av Sveriges kunskap produceras dessutom utomlands och behöver importeras. Utan kunskap ingen konkurrens-

Mats Ericson

kraft, och utan konkurrenskraft inga pengar att fördela till skolor, sjukvård m.m.

– Med ett par tangentryckningar skulle privatpersoner, yrkesarbetande och studerande kunna ha rykande aktuella forskningsresultaten inom sitt område i sin hand. Via de kommersiella databaserna kan man till och med läsa vetenskapliga artiklar innan de gått i tryck.

– Många mycket kvalificerade tjänstemän i offentlig sektor har idag inte tillgång till aktuell vetenskaplig forskning. Många läkare saknar till exempel tillgång till medicinska tidskrifter för att deras arbetsgivare och huvudmän ännu inte förstått att skaffa dessa.

Vad anser Du om Sveriges biblioteks politik?

– Folkbiblioteken är för viktiga för att huvudsakligen skötas av kulturdepartementet och kulturnämnderna. Biblioteken utvecklas till alltmer strategiska resurser i informationssamhället.

Av den anledningen bör kultur-, närings-, social- och utbildningsdepartementet ta ett rejält helhetsgrepp över bibliotekspolitiken. Motsvarande helhetsgrepp bör även tas på regional och kommunal nivå.

På vilket sätt kan biblioteken bli ett bättre stöd för lärande?

– Folkbiblioteken bör i ökad grad såväl fysiskt som organisatoriskt samordnas med lokala lär- och studiecentra för vuxna. Ett utvidgat samarbete mellan högskolan, läns- och folkbiblioteken vore också bra. När det gäller kurslitteratur däremot bör folkbiblioteken endast köpa in en begränsad mängd kurslitteratur.

– Istället för att satsa skattepengar på böcker som relativt snart blir inaktuella är det nog en bättre investering att köpa in mer udda referenslitteratur.

– När det gäller studiebibliotekarierna är det viktigt att de inte är till för stor hjälp. Den största delen av dagens undervisning går ut på att studenterna ska lära sig att söka information själva.

I glaskulan

Jag tog i för mycket vid ett föredrag häromsistens. Jag utgick från att betrakta mitt eget biblioteksliv men också boken Männens bibliotek - en kvinnosak. Och tänkte att man aldrig kan se in i framtiden utan att betrakta vad som skett och vad som sker nu

Text Malin Koldenius

Utifrån dessa hundra- och trettiåriga perspektiv försökte jag blicka ut till andra länder. Jag läste om biblioteket i Centre Pompidou och i de londoniska förorterna Hamlet Tower och Merton och besökte Glasgow.

Jag ville ha den breda översikten för att få syn på folkbibliotekens nuläge. Jag hävdade att en ordentlig närvärldsanalys och omvärldsanalys är nödvändig för att se lärandet i samhället och vår roll i samhällsutvecklingen tydligare. Vid det här laget var tiden slut. Då skyndade jag mig att dra igenom mina höstliga powerpoint-bilder i raketfart. De handlade om hur allt detta påverkar vårt arbete. Att det är väsentligt för oss att lära mer - om bibliotekens utveckling, om vår egen historia och varför det ser ut som det gör. Att vi måste ge akt på vår närvärld i första hand och sedan blicka ut i omvärlden, diskutera och reflektera noga över det som vi ser, lära nya saker och handla därefter. Exempelvis sägs det i styrdokument av alla slag från riksdag och regering till region och kommuner, att barn och unga ska prioriteras.

Har vi gjort det, gör vi det nu, tänker vi göra det i framtiden? Hur skulle folkbiblioteken se ut om vi höll oss till styrdokumentet? Dit hör också frågor om skolbiblioteken, en viktig fråga för elevers lärande och skolutveckling. Att det finns välutbildade bibliotekariéer i grundskolan ser jag som en konsekvens av styrdokumentens formuleringar.

Det betyder att det behövs utbildning för skolbibliotekariéer, att det måste inrät-

Malin Koldenius

tas tjänster i alla skolor och att ett utvecklingsarbete kring bibliotek måste komma igång i alla skolor. Se hur det kan gå till i *Tid för lärande. Rapport från Helvetesgapet*, ett skolutvecklingsprojekt i Språkrum.

Ett gymnasiebibliotek tvingas stänga därför att elever med invandrarbakgrund stökar i biblioteket. Varför blir det så? Befolkningen består av ett stort antal människor med annat modersmål än svenska. Hur bemöter vi dem, hur ser deras skol-, gymnasie- och folkbibliotek ut, var finns de som medarbetare i biblioteken? En utmaning för alla bibliotek!

Samhällsutveckling handlar om utbildningsnivå- och kompetenshöjning. Idag inrättas tjänster eller del av tjänst till studiebibliotekarie. De vidareutbildar sig inom

IKT-området, lär sig hantera databaser - men det behövs mer! Här kommer när- och omvärldsanalyserna in. Allt mer måste biblioteken arbeta tillsammans med skolor, utbildningsanordnare - från KomVux till studieförbund och fria kunskapsföretag, högskolor och universitet. Biblioteken måste arbeta tillsammans med lärcentra i våra kommuner.

Samarbetet med högskole- och universitetsbiblioteken är mycket viktigt därför att tillsammans med dem kan vi ge de studerande den bästa hjälpen i sitt lärande. Och då menar jag att det behövs för alla - från förskoleålder till seniorer 90+. Vad är livslångt lärande annars?

Därför ska de databaser som de studerande behöver naturligt finnas till hands där de behöver dem. Vi måste se till det. Kanske inte allt överallt hela tiden men tillgängligt precis där det behövs.

E-studielitteratur borde vara enkelt att lösa. I dessa processer, att närma sig varandra och lösa upp omöjligheter ska biblioteken spela en roll i framtiden, på kommunhemmaplan, regionalt och nationellt. Det handlar om bibliotekens roll i samhällsutvecklingen.

Den tror jag på!

Det gäller att vässa sina kunskaper

Text Kerstin Lorentz
kulturchef i Karlsborg

Det gäller att vässa sina kunskaper. Denna rubrik kunde man läsa i Skaraborgs läns Allehanda den 17 oktober och den syftar på en artikel som berättar om en satsning som Karlsborgsföretagens utvecklingsbolag gör på en utbildning för det lokala näringslivet. Det kommer att erbjudas utbildning i marknadsföring, IT, företagsekonomi och språk. Både handeln och mer traditionella företag är inbjudna. Som plattform fungerar kommunens lärcentrum och Bryggan (se faktaruta) i biblioteket. Det är inte bara av avgörande betydelse för Karlsborgs kommun utan som Mats Ericson, generaldirektör på myndigheten för nätuniversitetet, uttryckt det "Om Sverige ska förbli en välfärdsstat, måste tillgängligheten till högre utbildning öka på alla nivåer."

Detta tillvägagångssätt är exempel på hur vi i Karlsborg har arbetat för, med Bryggan-konceptet som bas, göra biblioteket till en av utvecklingsmotorerna i kommunen. Vi är med andra ord entreprenörer; i ordets bästa mening samhällsentreprenörer, enligt Nationalencyklopedin; att på en ort bidra till att skapa entreprenöranda. Definitionen innebär också experimenterande och risktagande.

I vår kommun behövs verkligen entreprenören med tanke på statens dominans som arbetsgivare. Karlsborg var Sve-

riges mest försvarsberoende kommun, och efter den senaste nedläggningen 1994 (F6 flygflottilj) och en tioårsperiod framåt, förlorade kommunen cirka tusen invånare. Detta har lett till en form av kollektiv depression som är svår att ta sig ur. Men – kommunen har nu tänkt att ta krafttag och har startat ett visionsarbete. För trots allt har vi stora tillgångar: Göta Kanal, Tiveden, Vättern, Fästningen! Tillgångar som gör besöksnäringen stor i kommunen.

Karlsborgs bibliotek invigdes 1967 och var då ett av Sveriges modernaste. Politikerna var kvalitetsmedvetna och reste till Danmark för att köpa Arne Jacobsen-möbler som fortfarande fyller sin funktion. Biblioteket har alltid haft ett gediget mediebestånd och fackutbildade bibliotekarier. Men när Brygganprojektet startade hade man tappat mycket i utveckling och låg tio år efter sin tid. Lokaler hade blivit slitna och bortplottade.

Per Falk, bibliotekarie och projektledare för Bryggan, hjälpte oss att började gallra beståndet, planera bibliotekslokalens användning och se över våra rutiner för att frigöra tid till kvalificerat arbete med besökarna. Detta var viktigt eftersom kommunen inte hade tillfört extra resurser för projektets genomförande; den inarbetade projektiden genererade EU-medel. Vi var tvingade att bli verkligt effektiva! Förbätt-

Kerstin Lorentz
Foto: Karin Stattin

rade öppettider var ett måste och Per initierade även utbildning för personalen i olika ämnen.

Den fysiska Bryggan fick en ändamålsenlig och trevlig plats längst in i lokalen. Förutom ett antal datorarbetsplatser, är den utrustad för undervisning av mindre grupper. Den virtuella Bryggan nås på www.karlsborg.se/bryggankarlsborg/

Min roll i projektet har varit att tala för biblioteket som begrepp, särskilt inom den kommunala förvaltningsapparaten. Det har även inneburit att bygga upp ett nätverk i det lokala samhället och att ge biblioteket ett ansikte. För att åstadkomma en så snabb kvalitetshöjning av verksamheten krävs

givetvis att alla gör sitt jobb och lite till, vilket i sin tur förutsätter ett ledarskap som bygger på förtroende.

Resultatet av vårt idoga arbete har visat sig inte bara i en bra stämning på arbetsplatsen utan också i statistiken. Besöken har fördubblats, utlåningen har ökat med 30% och antalet fjärrlån har fördubblats. Mer än en tredjedel av kommunens invånare har nu lånekort och vårt mål är givetvis att nå längre.

Vad händer efter att projekt Bryggan går i graven vid årsskiftet? I Karlsborg förbereder vi oss för att arbeta med en kulturstrategi och en biblioteksplan som samordnas med kommunens övergripande visionsarbete. Förutom att generellt erbjuda en bra verksamhet inom bibliotek och kultur för att skapa en attraktiv kommun, är vuxenutbildningen, folkhälsan och besöksnäringen profilområden som är intressanta att satsa på i vår kommun.

I projektet finns en satsning som heter nischade fackbibliotek. I vårt fall innebär det att knyta fastare band med Forsviks Industriminnen, museum och centrum för industrihistoria som vid årsskiftet blir en regional institution.

Tanken är att det lokala folkbiblioteket kompletterar de resurser som finns med en lokal Bryggan-station som blir en resurs bl.a. för den högskoleutbildning som bedrivs där. Man kan även tänka sig ett ömsidigt nyttjande av personal och medier – allt i ett ABM-perspektiv.

Ytterligare en tung satsning utreds just nu huvudsakligen med hjälp av medel från Västra Götalandsregionen: ett konstcentrum i de gamla sjukhuslokalerna i anslutning till Fästningen. Ove Thorsén, som är utredare, umgås med tanken att det lokala folkbiblioteket kommer att fungera gentemot centrumet på liknande sätt som i Forsviksfallet. Webbplatsen för marknadsföring och information kommer att få adressen www.karlsborg.se/konst.

För några dagar sedan var representanter för ABM-sektorn i norra Skaraborg inbjudna till hantverksskolan DaCapo i Mariestad. Intresset är stort från Göteborgs universitets sida för att utveckla det samarbete med skolan som nu finns, till att bli en högskoleutbildning. Vi enades om vikten av att utveckla de kunskapsbaserade verksamheter som finns i området samt att utveckla

”Kraftsamlaren”. Skulpturen köptes in av Karlsborgs kommun efter en konstutställning med namnet ”Omvandling”, vilket skulle symbolisera den process som Karlsborg håller på att arbeta sig igenom i samband med försvarets neddragningar i kommunen.

Konstnär: Ingemar ”Lollo” Andersson

Foto: Anders Åkerberg

vårt nätverk. Detta är ett måste för att norra Skaraborg inte ytterligare skall halka efter.

Sedan ett antal år tillbaka samarbetar nio kommuner i östra Skaraborg i det s.k. Mellansjöområdet. De ansvariga för kultur och fritid har regelbundet träffats och genomfört gemensamma projekt. Vid årsskiftet övergår Mellansjösamarbetet i Skaraborgssamverkan.

I samband med övergången startar en utredning om det s.k. Mellansjöbiblioteket

(eventuellt Skaraborgs biblioteket). En projektledare skall anställas för att genomlysna förutsättningarna för ett mer konkret samarbete mellan biblioteken. I regionbibliotekets verksamhetsplan för 2004 finns dessa tankar med som ett av programmen.

Från vår horisont känns det som en bra fortsättning på Bryggan-projektet!

KORT OM BRYGGAN:

Angöringsplats för utbildning, lokal utveckling och omvärld

- Eu:s strukturfond mål 2 västra har beviljat medel
- Projektledare: Per Falk
- Deltar gör Karlsborg, Gullspång, Västra Götalandsregionen, Bibliotekstjänst AB, Axiell Bibliotek AB
- Bryggan är en fysisk plats i vardera biblioteken med välutrustade datorer och referensverk för studier, undervisning m.m.
- Bryggan är en virtuell plats för information och kommunikation
- Följande teman har ägnats särskild uppmärksamhet: det livslånga lärande, inklusive en 5 poängskurs i informationskompetens vid Högskolan i Skövde, nischade fackbibliotek, omvärldsbevakning och lokal utveckling

Nationell politik - behövs det?

Text Ann-Charlotte Hammarén

Rossana Dinamarca
riksdagsledamot (v)
ledamot i kulturutskottet, konstitutions-
utskottet och förtroenderådet

Rossana Dinamarca

Behövs en statlig bibliotekslag och nationell politik?

– Definitivt! Biblioteksväsendet är i allra högsta grad en nationell angelägenhet och därför behöver bibliotekslagen utvidgas. Den nuvarande är inte tillräcklig. Det bör inte som i dagsläget vara upp till varje kommun att bestämma hur mycket som ska satsas på bibliotek.

– Det är ett alltför viktigt område för att överlämnas åt kommunerna. Det har ju visat sig på många andra områden, exempelvis skolorna att det blir stora orättvisor när kommunerna själva ska besluta.

– Att alla ska ha tillgång till ett bibliotek är en rättvisefråga och det är därför självklart att beslut rörande bibliotek bör ligga på statlig nivå. All erfarenheter visar på att kultur och utbildning är lågt prioriterat, något som är oerhört olyckligt eftersom de samtidigt är de viktigaste verksamheterna som kommunerna ansvarar för. Att skolor, bibliotek och kulturella verksamheter blir

lidande när pengar måste sparas är oacceptabelt.

– Det behövs en ny bibliotekslag eller i alla fall bör den nuvarande bli betydligt ”köttigare” för att bibliotekens ställning ska kunna säkras. Vi kan inte riskera att fler biblioteksfilialer runt om i landet läggs ned och att allt fler bibliotek skär ner.

Hur har kulturutskottet arbetat med dessa frågor?

– Behovet av att utvidga bibliotekslagen är en fråga som diskuteras mycket inom partiet. Hur man ska kunna bevara och utvidga arbetsplatsbibliotek och skolbibliotek är några konkreta ämnen.

Vad har du för tankar om staten kontra kommunen och regionen när det gäller biblioteksväsende. Är staten för svag?

– I dagsläget har staten för litet att säga till om. Varken kommunerna eller regionerna ska ta över ansvaret för biblioteken.

Otto Linton (m)
ledamot i regionens kulturnämnd och regionfullmäktige, sitter med i Göteborgs stadsteaters styrelse

Behövs en statlig bibliotekslag och nationell politik?

– Rent allmänt är jag ingen vän av lagstiftning. Ju mer som sköts utan att staten lägger sig i desto bättre. Det finns privata lösningar på bibliotek som fungerar. Utöver att det sköts lika bra kan privata lösningar också innebära att kommunerna sparar pengar.

– En kommun som funderade på att lägga ner sitt bibliotek, jag tror det var Grythyttan, lämnade istället över driften till ortens bokhandlare som också funderade på att lägga ner sin verksamhet. Nu finns biblioteket och bokhandeln i samma fastighet och kommunen har räddat båda verksamheterna.

Hur har regionens kulturnämnd arbetat med biblioteksfrågor?

– Vi har främst diskuterat behovet av en kulturell samlingsplats. Och biblioteken fungerar ju redan som en samlingsplats, något man skulle kunna vidareutveckla.

– En rent privat åsikt är att biblioteken borde satsa mer på sin ursprungliga och traditionella roll att tillhandahålla böcker. Många talar om internets betydelse idag, inte så många om bokens – det är bibliotekets odiskutabla uppgift.

Ser du ingen risk att biblioteken prioriteras bort utan lagstiftning?

– Visst finns det en risk att biblioteken liksom övrig kultur får allt mindre resurser när kommunerna har dåligt med pengar. Det tycker jag är väldigt tråkigt; att kulturen alltid ska ställas mot vård, skola och omsorg.

– Biblioteken är ju oerhört viktiga. Men man får inte glömma att biblioteken är till för dem som bor i kommunerna. Och man

får hoppas att de själva begriper att biblioteken är viktiga utan att staten måste skriva dem det på näsan.

Otto Linton

"Vadan och varthän..?!"

Hur arbetar barnbibliotekarierna med biblioteksutveckling?

Vilka frågor är relevanta att driva? Hur viktiga är bibliotekscheferna för tydlig uppbackning? Detta och mycket annat diskuterades på konferensen Vadan och varthän i Göteborg 20-21 november 2003.

Text Eva Kollberg

konsulent Regionbibliotek Västra Götaland

Det är utmärkt att barnbibliotekarierna gör uppskattade insatser för barn och ungdomar i sina bibliotek och i samverkan med BVC, förskola och skola i sina kommuner! Men arbetet måste också höras, synas och förankras såväl i det egna biblioteket och nämnden som hos kommunens övriga förvaltningar och nämnder.

Hur får vi in barnfrågorna i politiskt förankrade handlings- och biblioteksplaner som blir slagkraftiga verktyg? Arbetar vi med rätt saker? Får barn och ungdomars behov vägleda vår verksamhet och bibliotekslokalens utformning? Ser vi möjligheter i nya samarbetspartners eller hot? Hur behåller vi vår lust och vårt engagemang?

Det fanns mycket att diskutera när 25 barnbibliotekarierna från kommuner runt om i Västra Götaland strålade samman. De inbjudna föreläsarna inspirerade många gånger till nya tankegångar.

Cay Corneliuson, Kulturrådet, reflekterade över hur det var på 80-talet då biblioteket skulle göra allt till skillnad från idag då vi insett att barnbibliotekarierna inte själva kan göra allt. Vi har en annan syn på barn där barnet nu i mycket större utsträckning är subjekt och handlar själv. Cay Corneliuson poängterade även att biblioteken, för att bli angelägna kulturinstitutioner i barn och ungdomars liv, måste vara öppna inför nya medier och inte moralisera över dem.

Karin Semberg, Kultur och fritidschef i Partille, berättade om sin bakgrund som barnbibliotekarie och

bibliotekschef och hur tydligt hon upplevde ett behov av att hitta en pedagogik för att förklara för beslutsfattare varför man t.ex. ska arbeta med barnlitteratur i förskola och skola.

För att få politiskt gehör för verksamheten måste man tydligt visa och marknadsföra vad man faktiskt gör! Då förstår man att vård, skola och omsorg är starkt beroende av en bra biblioteksverksamhet och inte står i motsats till varandra. Biblioteket behöver ett politiskt förankrat styrdokument som omfattar en analys – en BIBLIOTEKSPLAN. Mycket viktigt att arbetet med biblioteks- och kulturplaner är processorienterat – alla medarbetare måste vara med och arbetet måste få ta tid. Hela tiden rapportering och förankring hos politikerna.

Lotta Alverlin, chef på barnavdelningen Göteborgs stadsbibliotek, berättade om hur de utifrån enkla frågor som Varför och Hur arbetat fram sin målsättning *För barnens bästa*. Arbetslaget hade förutslättningslöst fått skriva ner alla arbetsuppgifter på lösa lappar och satt sig ner och funderat på vad som skulle prioriteras och vad som kunde plockas bort. De diskuterade utifrån detta resultat vem som skulle göra vad - inte nödvändigtvis att alla skulle hålla på med de arbetsuppgifter de alltid gjort. Men det var också nödvändigt att få veta vad barnbibliotekets uppdrag egentligen var för att arbeta fram *hur* det skulle utföras.

Solveig Hedenström, barnbibliotekskonsulent i Västmanland, var med och arbetade fram *På barns och ungdomars villkor*, en broschyr nyligen utgiven av Svensk biblioteksforening. En arbetsgrupp med

länsbibliotekskonsulenter och barnbibliotekarierna har efter många diskussioner formulerat rekommendationer för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet. Nu fortsätter arbetet speglat i ett dokument kallat *Hissa segel och bygga vindskydd* där ett 70-tal kommunbibliotek arbetar med lokala små och stora utvecklingsprojekt. Man har bildat *Växthus* som ska utgöra plantskolor för olika barnbiblioteksområden där man knyter till sig bibliotekspersoner från olika delar av landet.

Birgitta Berntson-Ärje, kultursekretär i Trollhättan, berättade om hur arbetet med Kulturbyrån vuxit fram och hur man idag arbetar med alla former av barnkultur för alla barn i Trollhättan. Uppdraget var att bedriva kulturpedagogisk verksamhet som uppmuntrade barns egen aktivitet. Arbetet bedrivs i nära samverkan med övriga pedagoger och också barn som finns med i ett elevkulturråd.

FAKTA:

Ur *På barns och ungdomars villkor* - Svensk biblioteksforenings rekommendationer för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet. De avgjort två viktigaste, av de tolv punkterna, tyckte konferensens deltagare var:

1. Barnperspektivet ska vara utgångspunkt för biblioteket. Barns och ungdomars egna behov ska vara vägledande för verksamheten. De ska kunna påverka denna och de ska erbjudas möjligheter att uttrycka sig i biblioteket.
2. Biblioteket ska bidra till att stärka barns och ungdomars personlighetsutveckling, liksom deras utveckling till aktiva, demokratiska samhällsmedborgare.

Med katalogen i centrum

Hur bygger man en ny bibliotekswebb? Den frågan ställde vi oss i Mölndal, när vår gamla webbplats hade funnits i ungefär fem år. Då hade vi byggt på successivt, så att det visserligen fanns mängder med ingångar, men det hade också blivit allt svårare för användarna att skaffa sig överblick och att hitta rätt.

Text Krister Andreasson och Bert Hoflund
Mölndals bibliotek

Vi började med att flytta ut länk katalogen till en egen webbplats. Tidigare tjänstgjorde samma sida som ingång både till Mölndals stadsbibliotek och till vår länkkatalog. I och med förändringen fick vi en renodling, så att länkkatalogen, vårt digitala bibliotek som inte bara vänder sig till mölndalsborna, fick en egen identitet. Vad skulle så göras åt själva hemsidan?

Bibliotekens kärnverksamhet

Den kände amerikanske webbгурun Jakob Nielsen har på tal om webbplatser myntat uttrycket: *Keep it simple. Content is king.* Med det menar han att en webbplats, förutom att vara tydlig och lättnavigerad, också måste ha ett innehåll som fyller ett behov hos användaren. En statisk webbplats, ful eller snygg, besöker man kanske någon gång av nyfikenhet, men när det är gjort så finns det tyvärr ofta inte någon anledning att återkomma. En levande webbplats däremot, som tillfredsställer användarens behov, kommer att besökas om och om igen.

Samlingarna i centrum

Vad är då vårt *content* och vilka behov kan vi tillfredsställa? Ja, om man bortser från den digitala delen, d.v.s. länkkatalogen, så kretsar bibliotekets verksamhet primärt kring samlingarna. Det är samlingarna folk vill kunna söka i, inspireras av och låna

hem ur. Givetvis vill de också ha koll på sina lån online och kunna reservera, låna om m.m. Det är alltså samlingarna som utgör bibliotekens kärnverksamhet och följaktligen borde man bygga bibliotekswebben med dem i centrum.

Webbplats och katalog blir sambor

Om samlingarna och därmed katalogen är det primära, så ter sig gängse webbpraxis där katalogen lever sitt eget avskilda liv isolerad från den övriga webbplatsen, ofta också med avvikande formgivning, som helt misslyckad.

Lösningen hos oss blev att "flytta in" webbplatsen i Axiells webbopac. Vi ville försäkra oss om att man alltid hade nära till katalogsökfunktionen och därför placerade vi den enkla fritextsökningen i en vänsterram som hela tiden följer med användaren. I samma ram hamnade också:

Min bokhylla - det ställe där man loggar in med pinkod

Minneslista - där man sparar sökta titlar

Sök i biblioteket - som leder till övriga katalogfunktioner

Innehåll - rubrik med valen *Vår verksamhet*, *Våra bibliotek* och innehåll *A-Ö*

Boka dator - som snabbt leder till bokningsprogrammet för publika datorer

Länkkatalogen - leder till bibliotekets länkkatalog på egen webbplats

I Mölndal är huvudbibliotek och filialer enheter med egen budget och stor självständighet och vi ville ge varje enhet möjlighet

att utveckla den egna identiteten inom stadsbibliotekets ram. Därför har varje bibliotek sin egen startsida med egen färgskala, men den ovannämnda vänsterramen med katalogsök ser likadan ut överallt.

Detta upplägg gör att varje enhet kan ha sin egen hemsida som startsida på de publika datorerna. På så sätt kan man använda de publika datorerna som informationskanal på biblioteket. Och användaren kan också lägga till en favorit till det egna biblioteket på sin hemmator om så önskas.

Obegränsade sökmöjligheter

Frestelsen kan vara stor att presentera användaren ett överväldigande smörgåsbord av sökmöjligheter. Så ser det ut i Axiells webbopac vid leverans. Där kan användaren välja mellan att söka på: *Titel/författare*, *ämnesord*, *ämneskod*, *valfria sökord*, *indexsökning* och *avancerad sökning*. Denna alternativrikedom tror vi blir kontra produktiv. Vi tror att också många i personalen inte behärskar dem alla och/eller har någon glädje av dem. Smörgåsbordet ger alltså en bedräglig känsla av möjligheter, som vi inte tror infrias. Å andra sidan kan man också misstänka att de flesta användare enbart söker i fritext och nöjer sig med de träffar detta ger i tron att de fått ett komplett resultat. Finns det då alternativ som ligger mellan dessa båda ytterligheter?

Alternativ till smörgåsbordet

I vänstermenyn finns punkten *Sök i biblioteket*. Där har vi samlat skraddarsydda sökformulär som ska vara lätta att överblicka och använda. Först hamnar man på ett formulär för *Utökad sökning*. Det utgör en redigering av Axielloriginalets *Avancerad sökning*. Givet de tekniska begränsningar som finns inbyggda i originalet, har vi försökt förtydliga för användaren så långt möjligt.

Den indexerade sökningen med val av sökfält i drop downboxar känns tyvärr inte tillfredsställande, eftersom drop down i sig är oöverskådligt, men där är vi bundna av originalet. Vid val av *medietyper*, *åldrar* och *sortering* tycker vi radio-knapparna kommer till sin rätt och man ser direkt vilka alternativ som finns. Originalets möjlighet att välja presentation i *enkel* eller *utförlig lista* bortfaller eftersom vi inte anser att *utförlig lista* är meningsfull.

Lätt att hitta cd och video

Separata formulär för cd och video/dvd underlättar sökningen av dessa mediatyper. Två fält för fritext alternativt indexerad sökning kan kombineras med musikgenrer respektive typ av video och dvd. Under *utökad sökning* kan man visserligen filtrera fram rätt medietyp, men genre och andra aspekter är mycket svårsökta för användaren utan hjälp av de särskilda sökformulären.

Ämnesordsfällan

Tyvärr lider vi i Mölndal av att inte ha ämnesord för facklitteraturen i katalogen. De ämnesord byggda på signum som finns i BURK-genererade kataloger är trubbiga verktyg, men ändå bättre än ingenting. Verkligt användarvänlig ämnessökning av facklitteratur uppnår man först då varje enskild titel fått adekvata ämnesord och så borde det egentligen vara i varje datorbaserad bibliotekskatalog. I brist på detta, men också som ett alternativ till vanlig sök-

ning, har vi under rubriken *Facklitteratur* gjort en *Guide till facklitteraturen* som medger browsing i SAB-systemet.

Man vandrar i trädstrukturen och klickar sig fram från huvudavdelning via underavdelning till det önskade ämnet. Därefter klickar man på önskat ämnesord för att få en titellista ur katalogen. Sökningen är baserad på titlarnas hyllplacering. Givetvis ersätter detta inte en indexerad sökning på

katalogsignum, men det är en metod som inte lämnar användaren i sticket överlämnad till ett tomt sökfält och sin egen fantasi. Browsingen fyller också en pedagogisk funktion genom att demonstrera för användaren hur SAB-systemet är uppbyggt.

I Mölndal har vi i flera år indexerat skönlitteratur och biografier med hjälp av ämnesordsregistret *Edvin*. Detta verktyg ville vi också lyfta fram och det sker med browsing i en guide av samma typ som för facklitteraturen ovan.

Förädling av kataloginformationen

Vårt grepp med integration av hemsida och katalog ger också goda möjligheter att ta fram olika typer av listor: nyförvärv, topplistor, ämneslistor m.m. Dessa blir klickbara och användaren kan direkt få fram bibliografisk information och lånestatus för varje titel. Ett framtidsönskemål är att kunna lägga ut listor med exempelvis nya media i ett visst ämne som uppdaterar sig själva, så

att man ständigt kunde presentera t.ex. de tio senast inköpta titlarna.

Användarstyrda sidor

För framtiden önskar vi oss en utveckling mot individuella sidor för varje användare. Frågan om inloggning är redan löst med lånekort och därtill knuten pinkod. Vi har valt att placera denna funktion under rubriken *Min bokhylla*. I dagsläget finns där sedvanliga funktioner för skötsel av de egna lånen. EBSCO:s tidskrifts-databas med individuell inloggning har nu också kunnat läggas där tack vare regionbibliotekets satsning genom KULDA. Här finns goda möjligheter att presentera ytterligare betaldata-baser.

Mot den skraddarsydda portalen

Idealet ser vi i *den skraddarsydda portalen*, där användaren själv bestämmer utformningen efter det egna behovet. Här skulle man kunna ge valbara alternativ under olika rubriker, t.ex. favoritsökningar i katalogen, databaser, önskade sökformulär mot katalogen, prenumeration på nyhetslistor, e-böcker m.m. Fullt utbyggd skulle en sådan av varje användare själv utformad portal, kunna ge lösningen på problemet med för mycket för individen irrelevant information.

En webbplats blir aldrig färdig

När du läser detta har vi förmodligen gjort en del förändringar. Bl. a. har studien som anförs nedan givit oss en hel del impulser till förbättringar.

LITTERATUR:

Bolsing, Patrick. Utvärdering av katalogsystemet på Mölndals stadsbibliotek ur ett användarperspektiv: examensarbete i systemvetenskap 10p / Patrick Bolsing, Amir Shafazand, Junjun Zhou - Trollhättan: Inst. för informatik och matematik. Högskolan Trollhättan Uddevalla, 2003. http://bibliotek.molndal.se/gemensam/c_uppsats_molndalsbibliotek.doc

Madsen, Jens. Sådan bliver det elektroniske bibliotek brugervenligt : samlet rapport / Jens Madsen, Julia Gardner, Jens Hoffman Hansen. Aarhus, 2003. <http://www.uni-c.dk/produkter/usability/nyheder/bibliotek-rapport.html>

MyLibrary@NCState

<http://dewey.library.nd.edu/mylibrary/>

KB-utredningen

Skulle Kungl. biblioteket kunna bli ett serviceorgan för folkbiblioteken i framtiden? På vilket sätt kan man öka tillgängligheten till nationens historiska samlingar? Under vilka former kan den nationella bibliotekskatalogen LIBRIS utvecklas?

Text Ann-Charlotte Hammarén

Illustration Sture Åkerström

Dessa är några av frågorna som ssysätter Gunnel Stenqvist, tillsatt för att utreda Kungl. bibliotekets verksamhet och arbetsformer. Strax efter årsskiftet presenterar hon sina förslag till förändring till utbildningsminister Thomas Östros.

Berätta om ditt uppdrag!

– Jag har fått i uppdrag att göra en utvärdering av Kungl. biblioteket, dess verksamhet och arbetsformer. Som ett led i utredningen har en rad enkäter, intervjuer och konferenser genomförts, där forskare, studenter, lärosäten, bibliotek, myndigheter och organisationer samt andra brukare fått komma till tals.

Varför behövs en utredning?

– Utredningen har tillsatts mot bakgrund av de stora förändringar som har skett i omvärlden under de senaste decennierna och som berör KB:s verksamhet. Nya uppgifter har fortlöpande tillkommit men KB:s uppdrag och verksamhetsinriktning har i stort sett varit desamma.

Förutsättningarna har de senaste åren radikalt förändrats bland annat genom den tekniska utvecklingen. IT har revolutionerat såväl arbets- och sökmetoder som bevarandeteknologi, och forskningsinformationen har funnit nya vägar genom digital publicering.

– En annan stor förändring är att utbildningen byggts ut på olika nivåer och fått en allt viktigare roll i samhället. Satsningen på det livslånga lärande och allmänhetens ökade kunskapsnivå har också stor inverkan. Även mediasamhället har ändrat karaktär, med ny teknik och webb. Biblioteken har fått en förändrad roll i samhället.

Vilka verksamhetsområden har du utvärderat?

– Bland annat har jag granskat KB:s uppgift som Nationalbibliotek. Jag har sett över pliktlagen för tryckt material och hur man kan reglera insamling av den växande andel som publiceras på webben. Jag har tittat på hur KB ska kunna tillhandahålla och bevara det svenska kulturarvet samt hur en handlingsplan för digitalisering skulle kunna se ut. Även hur insatser för bevarande av gamla boksamlingar och enskilda verk, inklusive bilder, bäst ska göras.

– Jag har även tittat på hur KB sköter sin uppgift att stödja samordning och utveckling av informationsförsörjning till forskning/utbildning och hur den kan utvecklas. Vidare hur KB fungerar som nationell biblioteksmyndighet och möjligheterna till större samordning mellan offentligt finansierade bibliotek med olika huvudmän - för brukarnas bästa och mest effektiva resursutnyttjande

Vad kommer utvärderingen leda till?

– Utredningen omfattar en analys av dagens situation när det gäller KB:s uppgifter och verksamhet. Utredningen bedrivs förutsättningslöst och när den är färdig ska jag lämna förslag till förändringar som utvärderingen kan föranleda.

FAKTA KUNGL. BIBLIOTEKET:

KB har en lång historia som institution.

Bibliotekets ursprung går tillbaka till de boksamlingar som främst kungahuset Vasa byggde upp under 1500- och 1600-talen. KB: s uppgift som kulturarvsinstitution har sedan tillkomsten varit att samla, beskriva, bevara, vårda samt tillhandahålla det tryckta ordet. Redan i kansliordningen från 1661 beordrades alla boktryckare i Sverige att skicka ett exemplar av varje skrift de tryckt till Kungl. biblioteket.

KB flyttade från slottet Tre kronor till en egen byggnad i Humlegården 1878. Biblioteket blev snabbt trångbott och en första etapp av KB:s ombyggnad startade 1956 och fortsatte fram till 1971 i olika etapper. KB återinvigdes 1997 efter om- och tillbyggnad till moderna, ändamålsenliga lokaler med nya underjordiska bokmagasin. Enligt nuvarande beräkningar kommer dessa att vara fyllda år 2050, om samlingarna ökar i samma takt som nu.

Dynamiska länkar

Hösten 2001 fick vi ett telefonsamtal från regionbiblioteket. ”De där webbsidorna om Trollhättan med länkar till katalogen ni gjorde som ABM-demo för oss var användbara. Nu skall vi driva ett antal industrihistoriska projekt; är ni intresserade av att ta fram en modell för hur en industrihistorisk portal skulle kunna se ut?”

Text Lola Eriksson
Trollhättans bibliotek

Ett onekligen lockande erbjudande särskilt som vi den hösten haft ovanligt många frågor om industrier i Trollhättan och än en gång – som med mycken lokalhistoria - kunnat konstatera att det inte var helt lätt att få fram uppgifter. Visserligen finns det i vår lokalsamling en del böcker om de allra största industrierna men allt annat material som vi anade fanns gömt i Trollhättelitteraturen och på andra ställen var inte bara svåråtkomligt utan närmast osynligt eftersom det inte fanns vare sig ordentliga index eller någon som på djupet inventerat samlingen.

Det kändes inte heller bra att vi närmast i blindo fick skicka frågorna vidare till andra i kommunen, som eventuellt kunde ha

material. Ett verktyg för att underlätta informationsarbetet, kanske genom att utnyttja ny teknik, hade därför varit en återkommande tanke – och här dök plötsligt chansen upp. Vi kunde få de medel som krävdes för att lägga tid på att inventera samlingarna och andra resurser samt skapa själva verktyget.

Att den industrihistoriska portal skulle bli slutmålet – helst en verklig webbplats - måste vara rätt självgående när väl grunden var lagd och att katalogen, vårt trots allt grundläggande instrument, skulle bli kärnan i det hela var de självklara utgångspunkterna. Det som borde kunna göra det hela möjligt var den teknik med dyna-

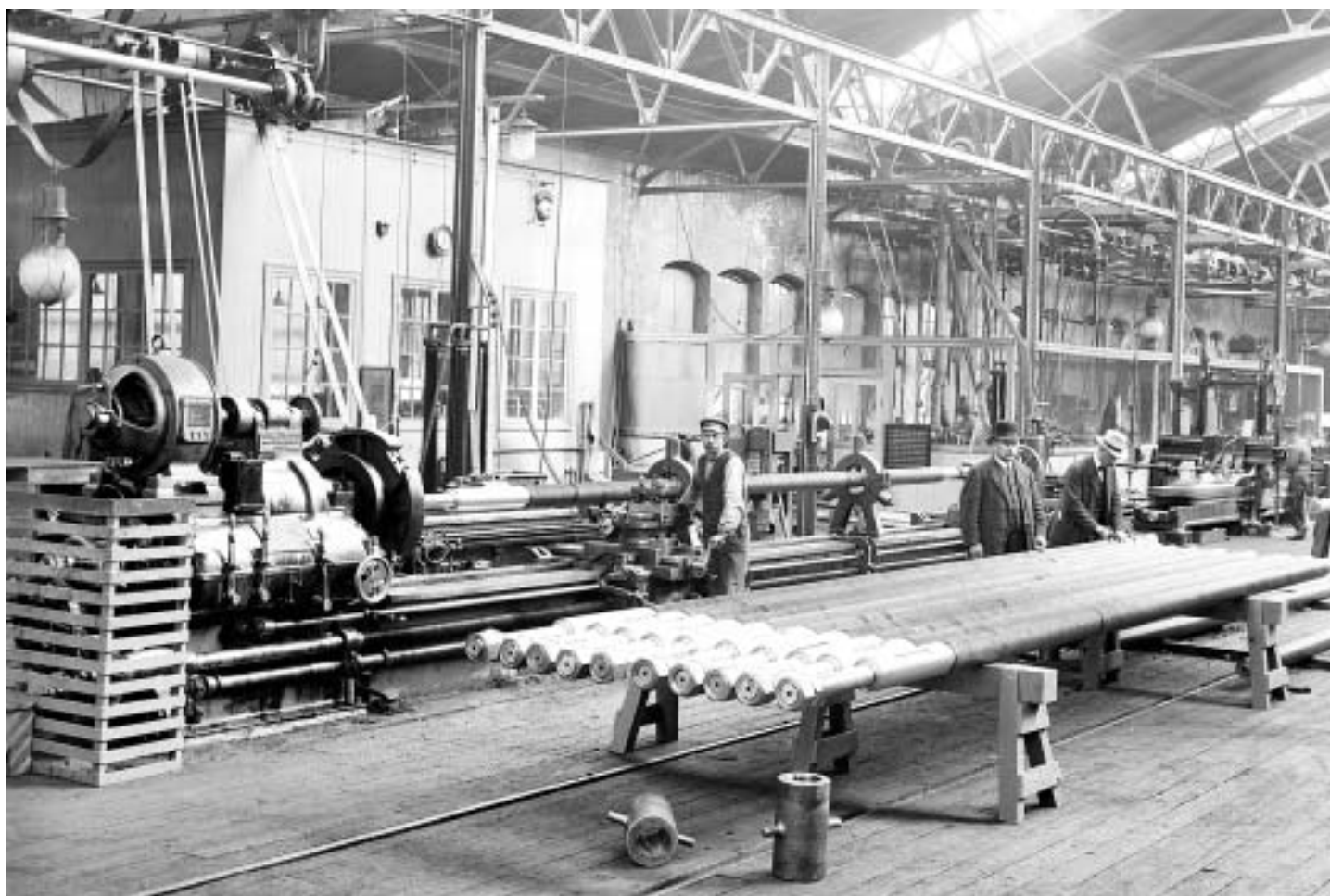
miska länkar som jag hade utnyttjat i ABM-demon. Där hade jag till texterna om Trollhättans slussar, kanal och industrier lagt till boktips i form av länkar till vår webbkatalog så att användarna direkt kunde se på vilken biblioteksenhet boken fanns och om den var tillgänglig för lån. Många bibliotek har utnyttjat tekniken till att lägga upp länkar till bland annat nya medier i sina katalogmenyer.

ABM-demon hade skapats i samarbete med teknikcentrat Innovatum-Kunskapens hus så det var naturligt att även nu ta kontakt med min tidigare samarbetspartner Henrik Olsson.

Innovatum inte bara ligger på gammal industrihistorisk mark - det stora område där en gång det som var Verkstan med stort V i Trollhättan, Nohab, haft sin verksamhet - utan har också ett regionalt industrihistoriskt uppdrag samt härbärgerar bild- och föreningsarkiv.

Vi började med att diskutera vilka portalens framtida målgrupper skulle vara och valde en nivå som borde passa studerande och allmänt intresserade av Trollhättan. Förhoppningen är dock att även forskare ska ha nytta av portalen, åtminstone som en första introduktion till traktens industrihistoria. Även om portalen främst skulle gälla Trollhättan så ville vi också ta med industrihistoria i Västra Götaland och Sverige för att visa på sammanhangen.

Dessutom behövdes åtminstone en första bild av hur portalsidorna skulle struktureras. En geografisk huvudindelning verkade

NOHABs industrier i Trollhättan. I den stora svarven tillverkas delar av skruvar till Panamakanalen. Innovatum Bildarkiv

naturligast; Trollhättan, Västra Götaland och Sverige.

Ingångarna blev till en början allmän industrihistoria, särskilda industrihistoriska ämnen och för Trollhättan särskilda branscher, företag och företagare. Allteftersom arbetet framsteg tillfogades arbetarrörelsen, industriarbete och en landskapsindelning för Västra Götaland.

Katalogposterna fylldes och ämnesordslistan växte och växte. Arbetet krävde ständiga funderingar kring vilken typ av ord som skulle användas. Inför själva portalbyggandet hade jag fått ha en annan frågeställning i bakhuvudet under arbetets gång. Vilka ämnesordkombinationer krävdes för att skapa de dynamiska länkar till webbkatalogen som inte skulle ge alltför mycket 'brus' för de olika ämnesingångarna. Här och var blev det nödvändigt att lägga till ämnesord för att få ihop de rätta kombinationerna, vilket naturligtvis innebar ändringar i katalogen. Efter en hel del pysslande med detta kunde jag så börja bygga portalsidorna, skriva texter och

koda. Samt genomföra sökningarna i webbkatalogen, kopiera söksträngen och klistra in dem som länkar. Eftersom det var viktigt att strängarna förblev konstanta valde jag att använda den enkla Anteckningar i Windows och inte någon webbeditor.

Under tiden samlade Henrik information om andra industrihistoriska resurser och satte samman till sidor enligt den geografiska grundprincipen. Tillsammans med webbproducenten resonerade vi oss fram till designen på portalen och efter en intensiv slutspurt kunde – *Vägar till Trollhättans industrihistoria* <http://kh.innovatum.se/industrihistoria/> – öppnas för användning i december 2002. Med dess hjälp har vi sedan kunnat lösa ett antal informationsfrågor.

Eftersom de dynamiska länkarna hela tiden skapar nya sökningar när de aktiveras kommer nya böcker automatiskt med så snart de rätta ämnesorden lagts in i katalogen. Först nu, hösten 2003, har det börjat dyka upp material (företag, branscher) som kommer att kräva några få justeringar i

portalsidorna och naturligtvis skulle man kunna bygga ut sidorna med extern information.

Om det hade varit möjligt så skulle jag även ha velat inventera Tidningen Trollhättan (1906-), som vi har på mikrofilm, där det förmodligen finns en hel del material att hämta. Det var något som inte rymdes inom projektiden och inte heller fanns tid att testa om man kunde göra dynamiska länkar till andra databaser. Dessutom vore det önskvärt att i portalen få med länkar till arkivmaterial om Trollhättans industrihistoria.

Framtiden? Ja, en tanke är att göra elektroniska versioner av hela materialet – åtminstone lokallitteraturen – så att det vore möjligt att länka direkt till rätt text eller textavsnitt. Dessutom skulle man kunna göra liknande webbsidor med dynamiska länkar för andra lokalhistoriska teman eller varför inte för litterära teman och annat i samlingarna som man skulle vilja synliggöra, ett slags virtuella skylthyllor.

Biblioteket - ett demokratiskt verktyg

Biblioteken har en stor betydelse för en levande demokrati, för det livslånga och livsvida lärandet och för ett aktivt kulturliv.

Med detta som grund har Västra Götalandsregionens kulturnämnd inlett arbetet med att ta fram ett kulturpolitiskt program för regionens bibliotek och museer.

Text Per Gustafsson
ledamot Västra Götalands kulturnämnd (c)
ordförande i nämndens ABM-grupp

Programarbetet har bara börjat. Min förhoppning är att det ska finnas många olika sätt att delta i denna diskussion det kommande året. Eftersom kulturnämnden också valt arbetssättet att parallellt pröva olika utvecklingsmodeller i lokala projekt vid bibliotek runt om i hela regionen, så tror jag att dessa också ska ge intressanta ingångar i denna diskussion.

Många frågor är angelägna:

1. Hur stärker vi bibliotekens roll som mötesplats för kunskapsinhämtning, idéutveckling och diskussion?
2. Var ligger tyngdpunkten för biblioteken i det livslånga och livsvida lärandet? Hur ser det moderna folkbildningsuppdraget ut för biblioteken?
3. Hur kan vi med ett sektorsövergripande synsätt, öppna fler möjligheter för medborgarna att ta del av våra gemensamma resurser och samlingar i bibliotek, arkiv och museer?
4. Hur skapas stabila och långsiktiga allianser med medborgarnas egna organisationer i civilsamhället – inte minst studieförbunden och det lokala föreningslivet?
5. Vad krävs för att biblioteken ska kunna leva upp till de nya möjligheter som vårt mångkulturella samhälle ger?
6. I många kommuner är biblioteken strategiska kulturella mötesplatser – vilken roll

ska biblioteken spela ur ett sådant perspektiv?

7. Hur omformas biblioteksfunktionen när ny informations- och kommunikationsteknik genom internet flyttar databaser och information direkt till vardagsrummen?

När jag skriver detta så har jag nyss tagit del av folkbiblioteksstatistiken för 2002 från Statens Kulturråd. Tyvärr fortsätter minskningen av boklån vid biblioteken (mellan 2001 och 2002 med 2,9%).

Sett över tiden så har antalet boklån från biblioteken sjunkit med över 4,1 miljoner lån sedan 1999, eller med 6%. Minskningen sker i alla kategorier; barnböcker, facklitteratur, skönlitteratur. Noterbart är att under samma period har antalet anställda på biblioteken ökat, liksom att bibliotekens öppettider ökat något. Utlåningen av AV-media fortsätter dock att öka.

Jag skriver detta som ett observandum för framtiden. Det pekar på en omständighet som givetvis kommer att betyda något. Fortsätter trenden med sjunkande antal boklån, samtidigt som människors möjligheter att söka och hämta information och texter direkt hemifrån via internet, står biblioteken inför en viktig omprövning.

För en del ligger framtiden i att alltmer bli en del av skolan och den traditionella utbildningsapparaten, som ju biblio-

Per Gustafsson

teken redan idag har ett viktigt samspel med. Men för mig ligger den huvudsakliga färdvägen i ett bredare kulturpolitiskt synsätt på biblioteken.

Detta är intimt kopplat med det ”demokratiska uppdraget”. Som ledamot av den statliga demokratiutredningen (SOU 2000:1) var jag med och pekade på betydelsen av att främja en deltagardemokratisk färdväg i syfte att stärka det svenska folkstyret. Det vill säga att demokratin måste bäras upp en av en brett förankrad demokratisk medborgaranda som formas genom samtal och dialog vid många olika lokala mötesplatser i vardagen.

En sådan mötesplats är biblioteken. Ofta den största mötesplatsen i kommunerna! Jag tror att det är denna mötesplats som måste stärkas och breddas – och det kommer att behövas fler sådana mötesplatser. Det är också ur denna grundläggande demokratiska roll, som bibliotekens roll i det livslånga och livsvida lärandet kan definieras.

En kraft att räkna med!

– *Biblioteken har en enorm potential. Vi måste inse vilka möjligheter som finns; vilken sprängkraft det innebär att ha ett bra bibliotek i sin kommun.*

Ewa Kollberg, bibliotekskonsulent, slår fast att biblioteken har mycket mer att ge.

Text och foto Ann-Charlotte Hammarén

Samverkan. Ewa Kollberg återkommer till ordet flera gånger när hon ska beskriva bibliotekens roll i samhället och biblioteksutveckling.

– Samverkan, det är det allt handlar om. Samverkan mellan bibliotek, barnavårdscentraler, förskola, skola, kulturinstitutioner, studieförbund m.m.

– När vi inser vilka inneboende möjligheter som finns kan vi också utnyttja biblioteken bättre. Tillsammans med andra kan vi nå ut och bli en angelägenhet för alla kommuninvånare.

– Det är så mycket lättare om vi hjälps åt. Ta till exempel samarbetet med BVC. Det är fantastiskt hur fint det fungerar. Alla nyblivna föräldrar får ett presentkort på BVC och kan hämta *Barnens första Bok* på sitt bibliotek.

– Detta möte, när de nyblivna föräldrarna kommer till biblioteket för att hämta ut boken, är ett unikt tillfälle för bibliotekarierna att visa allt biblioteket har att erbjuda.

Utöver olika projekt, såsom *Alfons Ellen, Kotten...*, *Leka Språka Lära*, håller Ewa Kollberg även i fortbildning, konferenser och föreläsningar. Allt för att öka samarbetet mellan biblioteken och förskola och föräldrar/barn.

– Nästa spännande projekt kan heta *2020 Mars Express*, ett samarbetsprojekt mellan Länsbibliotek Jönköping, Länsbibliotek Skåne och Regionbibliotek Västra Götaland tillsammans med sina kommuners barn- och ungdomsbibliotekarier. De ska arbeta fram olika framtidsscenarioer hur ett barn- och ungdomsbibliotek ska se ut för att leva upp till de krav, behov och förväntningar som barn och ungdomar för-

väntas ha 2020. Projektansökan ligger nu hos Kulturrådet.

en av oss / Ewa Kollberg

Aktuell: arbetar med biblioteksutveckling i olika projekt bl.a. fyra nätverk som syftar till idéutbyte mellan barnbibliotekarier runt om i Västra Götaland, samverkan med andra kulturkonsulenter inom bild, film, musik, teater, dans och hemslojd

Jobbar som: bibliotekskonsulent Regionbibliotek Västra Götaland med inriktning på barn och ungdomar

Bakgrund: bibliotekarie sedan 1975, under många år i Mölndals kommun

Familj: Man och tre vuxna barn

Bor: Göteborg

Tycker om: att laga mat, umgås med vänner, läsa, lyssna på musik, trädgårdsarbete

Vill: att alla barn ska få positiva tidiga möten med barnlitteratur, att alla barn i Västra Götaland skulle få CD-skivan *Barnens första sånger* som idag alla föräldrar med annat modersmål än svenska – genom regionbibliotekets initiativ – får på BVC.

sista ordet...

Demokrati och jämlikhet. Vad innebär orden idag och hur kan man komma i närheten av att uppnå innebörden av dem.

I det nya kunskapssamhället finns, enligt författaren och debattören Bjarne Stenquist, ett inbyggt hot mot demokrati och jämlikhet. Ett nytt klassamhälle är i färd att skapas utifrån tillgången till information, lärande miljöer och nätverk, menar han. Och ökad tillgång till information för alla är enda lösningen.

Medhåll får han från Mats Ericson, professor och generaldirektör vid Sveriges nätuniversitet, som upprörs över att den vetenskapliga produktionen inte är mer tillgänglig för allmänheten. Kunskap är makt! Det finns en risk att en betydande klassklyfta bildas om man inte inser vikten av lättillgänglig information, menar han.

Ericson hävdar också att folkbiblioteken är alltför viktiga för att huvudsakligen skötas av kulturdepartementet och kultur nämnderna. Med tanke på att biblioteken utvecklas till alltmer strategiska resurser i samhället bör istället ett rejält helhetsgrepp tas över bibliotekspolitiken, hävdar han. En slutsats även Stenquist drar utifrån sina jämförande studier av bibliotekspolitik i ett antal europeiska länder.

Tillgänglig information hänger intimt samman med ny teknik, något som biblioteken satsar på. Läs hur de byggt upp dynamiska länkar i Trollhättans bibliotek och hur Mölndals bibliotek utvecklat sin hemsida. Kerstin Lorentz, kulturchef i Karlsborg delar med sig av sitt arbete med Brygganprojektet, ett konkret exempel på hur biblioteket kan fungera som en utvecklingsmotor i kommunen.

Det är dags att inse vilken sprängkraft det innebär att ha ett bra bibliotek i sin kommun!

Ann-Charlotte Hammarén
redaktör

